

23.9.2010

Oikeusministeriö

Oikeusministeriölle

24. 09. 2010
ced 2/91, 2009**Rikosvahinkolain uudistaminen**

Oikeusministeriö on pyytänyt henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi rikosvahinkolain muuttamisesta. Lausuntonaan neuvottelukunta esittää seuraavan.

Rikosvahinkolain perusteella kärsimyskorvaukseen oikeuttavien tekojen määrää on rajoitettu vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n verrattuna rajaamalla tietyt teot kokonaan korvauspiirin ulkopuolella ja korottamalla korvauskynnystä tiettyjen tekojen osalta. Rikosvahinkolain nojalla korvaukseen on oikeutettu vain se, jonka seksuaalista itsemääräämisoikeutta on rikoksella loukattu tai jonka vapautta muuten on rikoksella loukattu taikka jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on *erityisen* vakavasti loukattu tapon, murhan tai surman yrityksellä, törkeällä pahoinpitelyllä tai sen yrityksellä taikka muulla näihin rinnastettavalla rikoksella. Rikosvahinkokorvausta kärsimyksestä ei suoriteta esimerkiksi sille, jonka rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on loukattu tai jota on syrjitty.

Valtion varoista suoritettavalla kärsimyskorvaukselle on lisäksi säädetty 3 000 euron enimmäismäärä. Seksuaalirikoksen uhrille suoritettavan kärsimyskorvauksen enimmäismäärä on kuitenkin 8 000 euroa. Samasta vahingotapahtumasta voidaan laissa säädetyin poikkeuksin suorittaa korvauksena enintään 51 000 euroa. Enimmäismäärän säätämistä on perusteltu lähinnä valtiontaloudellisilla syillä. Kun laki säädettiin ei lisäksi tietoa ollut siitä, kuinka paljon korvaushakemuksia tulisi henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksista, koska mainittu korvausperuste oli uusi myös vähän aikaisemmin voimaan tulleen vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan.

Seksuaalirikoksista suoritettavan korkeamman korvauksen enimmäismäärää perustettiin yhtäältä seksuaalirikosten muita korkeammalla korvauskäytännöllä ja toisaalta sillä, minkälaista kärsimystä nämä rikokset uhrille tyypillisesti aiheuttavat.

Rahanarvon muutoksen vuoksi edellä mainittuja enimmäismääriä on tarkistettu.

Lakia ehdotetaan muutettavaksi nyt niin, että alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikoksen osalta kärsimyskorvauksen enimmäismääräksi tulisi 15 000 euroa. Rikoksen uhrien kärsimyskorvausten enimmäismäärät olisivat siten loukkauksen laadun ja uhrin iän mu-

kaan seuraavat: (1) seksuaalirikoksen uhrin, jotka olivat rikoksen tapahtuessa alaikäisiä (15 000 euroa), (2) muut seksuaalirikoksen uhrin (8 800 euroa) ja (3) muut, joille on aiheutettu rikoksella rikosvahinkolain mukaan korvattavaa kärsimystä (3 300 euroa). Ylimmän ja alimman enimmäiskorvauksen ero on noin 4,5-kertainen.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta haluaa kiinnittää oikeusministeriön huomiota siihen, että ehdotus on omiaan pahentamaan jo nykyiseen järjestelmään sisältyvää ongelmaa kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta. Loukkauksen *laadun* perusteella asetetut enimmäismäärät voivat estää loukkauksen *vakavuuteen* nähden johdonmukaisten korvausten maksamisen. Henkilön ihmisarvoa on mahdollista loukata erittäin vakavasti muutenkin kuin seksuaalirikoksella.

Henkilövahinkoasioiden neuvottelukunnan suorittama laajapohjainen selvitys alioikeuksien korvauskäytännöstä osoittaa, että kärsimyskorvaukset alaikäisiin kohdistuneet seksuaalirikoksista ovat suurimpien korvausten osalta selvästi muita kärsimyskorvauksia suuremmat. Tämä sinänsä näyttäisi puoltavan nimenomaan alaikäisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista valtion varoista suoritettavan korvauksen enimmäismäärän korottamista.

Alioikeuskäytännössä 1-6/2007 ja 1-12/2009 *korkeimmat* viisi kärsimyskorvausta eri tekoryhmissä ovat seuraavat:

<i>Alaikäiseen kohdistunut seksuaalirikos</i>	<i>Muu seksuaalirikos</i>	<i>Muu loukkaus</i>
60 000	16 000	30 000
45 000	15 000	18 000
40 000	15 000	14 000
40 000	12 000	12 200
40 000	9 650	12 000

Taulukosta ilmenee, että aikuisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomittujen maksimikorvausten taso *ei ylitä* muista rikoksista, esimerkiksi vakavista väkivaltarikoksista tuomittujen maksimikorvausten tasoa, vaan päinvastoin alittaa sen. Tämä seikka puhuu varsin vahvasti nyt ehdotettuja enimmäismääriä vastaan.

Neuvottelukunnan keräämä oikeuskäytäntökin osoittaa, että henkilön ihmisarvoa on mahdollista loukata vakavasti erilaisilla rikoksilla. Loukkauksen laatu ei sinänsä rajoita mitenkään sitä, kuinka *vakavasti* henkilön ihmisarvoa on mahdollista loukata. Huomattavaa myös on, että rikosvahinkolain mukaan henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksesta korvattaviksi valikoituvat lain kriteereiden perusteella vain aivan vakavimmat tapaukset. Samoin vapautenkin kohdistuvilla loukkauksilla voidaan aiheuttaa suunnattomia kärsimyksiä.

Eri loukkausten vakavuutta ilmentäneen parhaiten se, kuinka suuria korvauksia tuomioistuimet niistä tuomitsevat. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset ovat osaltaan olleet yhtenäistämässä korvauskäytäntöä, joten satunnaispoikkeamatkin ovat vä-

hentyneet. Toisaalta yleisestä korvaustasosta on nyt saatavilla varsin kattava selvitys. Ehdotettujen lakisääteisten enimmäismäärien keskinäinen suhde ei perustu tuomioistuinkäytännön mukaisesti korvaustasoihin. Siten ne ovat pikemminkin estämässä loukkausten vakuuteen nähden johdonmukaisten korvausten maksamisen.

Korvauksen enimmäismäärien erottelu uhrin tekohetken iänkään perusteella ei ole ongelmatonta tähän liittyvän kynnysvaikutuksen vuoksi. Seksuaalirikoksen perusteella suoritettavan korvauksen suuruudessa voi olla lähes kaksinkertainen ero pelkästään sillä perusteella, onko seksuaalirikoksen uhri tekohetkellä päivää vanhempi tai nuorempi. Ero voi korostua, jos samassa tilanteessa ja samankaltaisen seksuaalirikoksen kohteeksi on joutunut kaksi nuorta, joilla on hyvin pieni ikäero mutta joista toinen on jo täyttänyt 18 vuotta. Siinänsä esimerkiksi sosiaalietuuksia koskevassa lainsäädännössä yksittäisillä ikärajoilla voi olla huomattavakin merkitys etuuden saamisessa. Tässä tapauksessa korvauksen edellytyksenä on kuitenkin jo tapahtunut rikos, johon rikoksen uhri ei ole voinut vaikuttaa. Tämä seikka asettaa ikärajan merkityksen toisenlaiseen asemaan.

Kaiken kaikkiaan ehdotettua säätelyä ei voida pitää lain tavoitteisiin nähden kaikilta osin johdonmukaisena. Se saattaa johtaa lopputuloksiin, joita ei voida välttämättä pitää yleisen oikeustajun mukaisina. Asian jatkovalmistelussa olisi syytä selvittää, onko ehdotus perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuusperiaatteen mukainen. Ehdotus on ongelmallinen myös säätelyn laadun näkökulmasta, sillä yksittäisten korvausten enimmäismäärien lisääminen on omiaan vähentämään korvausjärjestelmän selkeyttä.

Neuvottelukunta pitää mahdollisena, että kärsimyskorvausten määriä voitaisiin valtionalouden edellyttämistä syistä rajoittaa niin, että edellä selostettuja, käsillä olevaan ehdotukseen sisältyviä ongelmia ei ilmenisi. Yksi mahdollisuus saattaisi olla siirtyminen vain yhden enimmäiskorvauksen järjestelmään, jolloin valtiokonttori voisi oman harkintavaltansa perusteella mitoittaa korvauksen niin, että ne ovat johdonmukaisessa suhteessa rikoksella aiheutetun loukkausten laatuun.

Kaikilla rikoksilla aiheutettua kärsimystä koskevan enimmäiskorvauksen tulisi tuolloin olla vähintään nyt ehdotettu 15 000 euroa, mutta se voisi perustellusti olla tätä korkeampikin.

Muutos voitaisiin pitää *kustannusneutraalina* korottamalla perusvähennystä nyt ehdotettua korkeammaksi. Sikäli kuin valtionaloudelliset tekijät estävät täysimääräisen korvauksen tuomitsemista kaikille kärsimyskorvaukseen oikeutetuille, olisi kärsimyskorvauksen tavoitteisiin nähden parempi, että suhteellisesti suurempi vähennys tehtäisiin lievimpien loukkausten kohteeksi joutuneille henkilöille maksettaviin korvauksiin. Tämä tavoite on todettu selkeästi myös rikosvahinkolain uudistuksen esitöissä (HE 192/2005, s. 18).

Perusvähennystä koskevan ehdotuksen tärkeimpänä tavoitteena on korvausjärjestelmästä valtiolle aiheutuvien kustannusten hallitseminen. Kun vähennys tehtäisiin kaikilta korvauksen saajilta, kustannussäästö olisi merkittävä, vaikka vähennyksen merkitys suhteessa yksittäisen korvauksen saa-

jan kokonaiskorvaukseen olisi yleensä vähäinen. Näin säästyvällä korvausmenolla rahoitettaisiin osaltaan nyt ehdotettavia, erityisesti törkeämpien rikosten uhrien asemaa hyvin merkittävästi parantavia uudistuksia.

Esityksessä ehdotetaan myös, että lain 20 §:ssä tarkoitettu perusvähennys tehtäisiin vain aineettomasta vahingosta suoritettavasta korvauksesta. Kysymys olisi tällöin luonteeltaan laskennallisesta vähennyksestä, koska sitä ei tehtäisi aiheutuneesta taloudellisesta vahingosta. Perusvähennyksen määrää korotettaisiin samalla kustannusneutraliteetin aikaansaamiseksi.

Kriminaalipoliittisista syistä voi olla perusteltua, että vähennystä ei tehdä rikoksella aiheutetusta taloudellisesta vahingosta. Suhteellisen pienikin kuluerä voi olla rikoksen uhrille tai omaisille merkityksellinen. Toisaalta henkilön toimeentuloa uhkaavien menetyksien kompensoimiseen on olemassa myös muita mekanismeja, joita voidaan pitää ensisijaisena rikosvahinkolakiin verrattuna.

Nykyisen lain mukainen perusvähennys, joka kohdistuu myös taloudellisiin vahinkoihin, aiheuttaa sen, että aivan pienimpiä vahinkoja ei korvata. Neuvottelukunta pitää varsin todennäköisenä, että tämä on keventänyt korvausmenettelyä ja vapauttanut resursseja suuritoisempien ja uhrin kannalta merkittävämpien korvausasioiden käsittelyyn, kuten rikosvahinkolain esitöissä arvioitiin (HE 192/2005, s. 18). Jos näin on, olisi syytä edelleen arvioida ehdotuksen merkitystä korvausasioiden käsittelyn kannalta. Mitään arviota tästä ei kuitenkaan ehdotukseen sisälly.

Henkilövahinkoasian neuvottelukunnalla ei ole huomauttamista muista muutosehdotuksista.

puheenjohtaja

Mikko Könkkölä

pässihteeri

Jarkko Männistö